

„Az elítélt nem büntetésért, hanem büntetésből jön ide!”

A 37 éves Csóti András november elseje óta parancsnok a szegedi börtönnek. Elegáns üzletkötőnek gondolnám, ha „semleges” területen találkoznánk.

– Parancsnok úr! Nemigen hallottam még egy gyerektől sem: „börtönigazgató leszek, ha nagy leszek”. Mégis, hogy jut el valaki, ráadásul ilyen fiatalon, ebbe a pozícióba?

– Én nemcsak olyan gyerekről nem hallottam, aki börtönigazgató akart volna lenni, de olyanról sem, aki arra vágyott, hogy börtönőr legyen. Gondolom, ez nem csoda, hisz a mi szakmánknak nincs presztízse, vonzereje.

Amúgy is, nemcsak a szó szoros, hanem tágabb értelmében is a börtön zárt világ. Én is, mint sok más kollégám, véletlenül kerültem erre a pályára. Egy barátom javaslatára lettem nevelőtiszt – addig, míg jobbat nem találok, gondoltam akkor. A tartalékos tiszt iskolá után tanárnak tanultam, de ma már, tizennégy eltöltött év után, teljesen büntetés-végrehajtási embernek érzem magam, szakmánknak tekintem ezt, noha papírom nincs erről.

– Hogyan alakult a pályafutása a véletlen kezdéstől a börtönparancsnoki beosztásig?

– Állampusztán, alhadnagyként először nevelő voltam. Semmit sem tudtam a börtönről. Az első benyomások cseppet sem voltak kedvezőek: a belépésnél szokásos igazoltatásra, procedúrára gondolok, nem beszélve a teljes szürkeségről, hisz az egyenruhától kezdve minden ilyen színű. Öt évig voltam nevelőtiszt, aztán csoportvezető nevelő, majd nevelési szolgálatvezető, végül parancsnokhelyettes lettem. 1987-ben Nyíregyházára kerültem, az ottani börtön parancsnoka lettem, 1990. április elsejétől pedig – miután munkaterápiás intézetből börtön és fogház lett – Nagyfára kerültem parancsnoknak. Csupán hét hónapot töltöttem ott, s azután neveztek ki Szegeden börtönparancsnoknak.

– Ez akár karriertörténetnek is nevezhető. Minek tulajdonítja a gyors előrelépést?

– Annak, hogy az első perctől kezdve nagyon tisztességes, jó szándékú kollégák közé kerültem, kiváló főnökök irányítása alatt dolgoztam. Talán először kellett volna említenem: igen sokat köszönhetek a családomnak,

legfőképp a feleségemnek, hisz ez a munka semmiképp nem megy biztos háttér nélkül.

– Talán kicsit kellemetlen kérdés, mégis: az előző parancsnoknak miért kellett mennie?

– Csak és kizárólag saját kérésére került más beosztásba. Azóta az országos parancsnokságon dolgozik.

– Térjünk vissza pályája kezdetére. Ha egy fiatal, egészséges szemléletű ember börtönben kezd dolgozni, nyilvánvalóan szembe kerül sok olyan problémával, amiről azt mondja: ennek nem így kellene lenni. Emlékszik-e arra, tizennégy éve mivel volt elégedetlen a börtönben, s most, hogy döntési pozícióban van, kíván-e azokon a dolgokon változtatni?

– Igen sok dolog magától is megváltozott, hisz tudott dolog, 1979-től mennyi minden másképp van a börtönökben. De annak, aki erre a munkára szerződött, tisztázni kell magában, mi ennek a területnek a feladata, s nem szabad szerepet téveszteni. Ez ugyanolyan dolog, minthogy a hozzánk kerülő emberek bírósági ítéletét sem bíráljuk felül. Nem mondjuk, hogy ártatlanul került hozzánk az elítélt, de nem is akarjuk jobban megbüntetni, mint a bíróság. A sértett szerepét sem szabad átvállalnunk, tehát nem mondhatjuk, hogy „mi majd boszút állunk”. Egy dolgunk van: a gondjainkra bízott elítéltet meg kell próbálnunk hasznos emberré nevelni.

– Nem kíván tehát semmin változtatni?

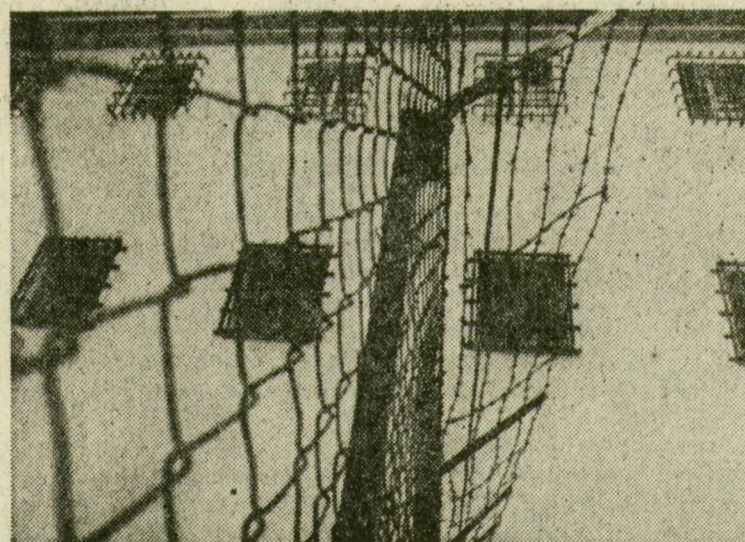
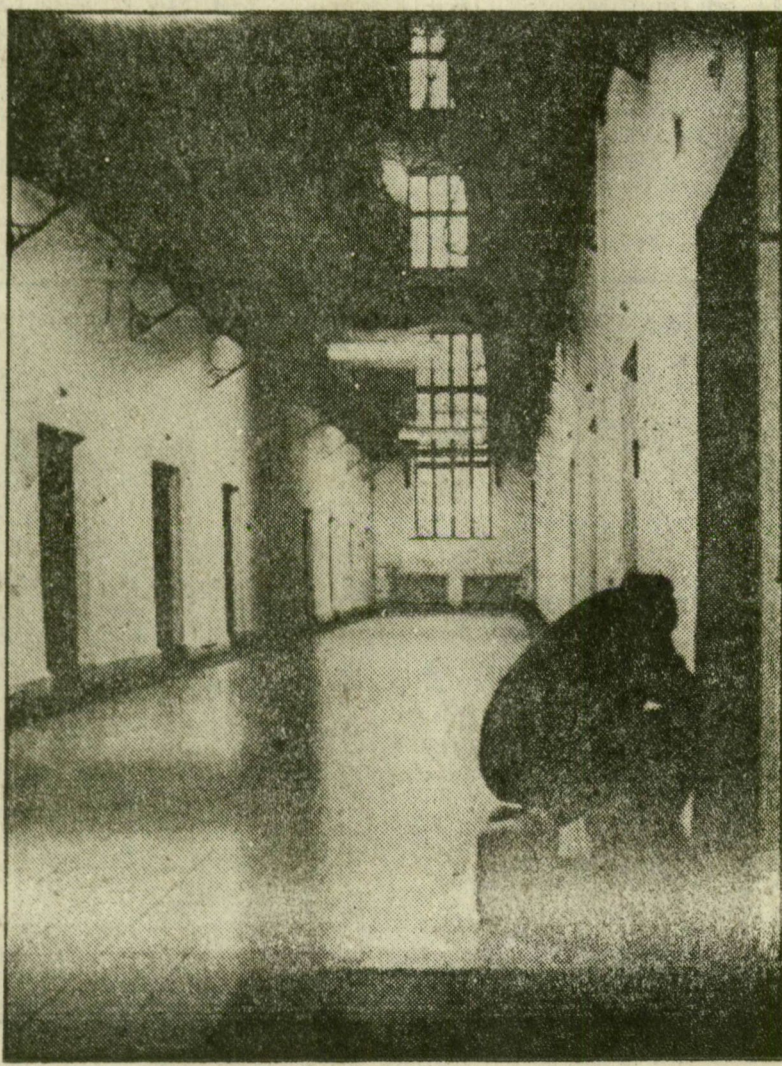
– Jóllehet, ha börtönről van

szó, mindenki csak a fogva tartottról beszél, egy dolgot hangsúlyozni szeretnék. Én a személyi állománynak szeretnék minden feltételt biztosítani ahhoz, hogy kizárólag szakmai feladatainak ellátására tudjon koncentrálni. A fogva tartottakkal kapcsolatban alapvetően, hogy annyiban korlátozzuk csak őket a napi ténykedésük során, amennyiben az a büntetés-végrehajtás természetéből szükségszerűen következik.

– A köznapi, külső szemlélő ezt úgy fordítja le a maga számára, hogy kényeztetik odabenn az elítélteket. A társadalom jelentős rétegének így is az a véleménye, hogy a bűnözés romló tendenciáinak részben az is oka, hogy úgy mond „túl jól bánnak a rabokkal”. S csak kis hányad az, aki reálisan föl tudja mérni a börtönélet súlyát.

– Jól tudom, hogy a közvélemény jelentős része hotelszerű, luxusintézménynek gondolja a börtönt. Fontosnak tartom annak hangsúlyozását: az elítélt nem büntetésért jön ide, hanem büntetésből. Ma, amikor oly nehéz értékeket fölmutatni a világban, az emberek többségének egy alapvető érték a birtokában van: a szabadság. S aki hozzánk kerül, attól ezt a legfőbb értéket vonják meg. Amikor a börtönviselt emberek esélyeiről beszélünk, azt is tudni kell: mi sem a családot, sem a környezetet, sem a munkaadókat nem tudjuk befolyásolni a beilleszkedés segítésében. Egy esélyünk van: az elítéltet formálni a nálunk töltött idő alatt úgy, hogy nagyobb lehetősége legyen a visszaút sikerére. S ebben a munkában egyáltalán nem mindegy, milyen viszonyok között tudunk hatni az emberre.

BALOGH TAMÁS

„Éjjel rács van

A hóni közvélemény mintha bűnnek tartaná a bűnözőket kulturált körülményekkel ügymond kényeztetni. A büntetés lényege, mondják, éppen a megvonás. S vonatkozzék ez a fizikai és szellemi javakra egyaránt.

Jómagam először léptem át a páncélkeretes, berregésre nyíló, hatalmas bejárati ajtó küszöbét. A parancsnokkal, Csóti András őrnaggyal miután kicsit „bemérijük” egymást, megvallom neki, nem ilyennek képzeltem egy börtönparancsnokot. A harmincon túli, negyvenen inneni fiatalember kockás zakójában, élére vasalt nadrágjában első látásra az abszolút civil benyomását kelti. Kemény kézfogásában katonás távolságtartás helyett inkább leszer eleganciát érzek. Szobájának könyvespolcán rögtön kiszúrom a nagy Bosch-albumot, asztalán megcsodálom a szép virágokat, és az elem rakott teáscsészéről is megállapítom, a legszebbek közül való.

Látogatásom célja, hogy megtudjam, a rácsokon túliak igénylik-e a szellemi táplálékot, s ha igen, mi módon juthatnak hozzá. S a bezártságban élők milyen lehetőséget kapnak tanulásra, önművelésre, ne adj’ isten, szórakozásra. A parancsnokkal, Ördög József százados és Kovács Miklós őrnagy urakkal indulunk sétára a rácsokkal övezett labirintusba. Ajtók nyílnak, az egyenruhás, szolgálatot teljesítők keze magasba lendül a parancsnok úr látnán. Csóti őrnagy nagyvonalú intéssel és köszönőmélvágia el a „Parancsnok úrnak jelentem...”-eket.

Délelőtt lévén, az „üvegház”-ban csak néhány elítélttel találkozhatom. Ilyenkor mindenki a fegyházhoz tartozó bütorgyárban dolgozik. Kivéve azokat, akik gyengélkednek, vagy az itteni, belső munkahelyükön teljesítenek szolgálatot. Tavaly, ez idő tájt azokat is itt találtam volna, akik tanulmányi szabadságukat töltötték.

– Idén először történik, hogy az általános iskolai képzést nem tudtuk beindítani. Sajnos, nincs pénzünk arra, hogy a dolgozók iskolája tanárainak óradíját fizessünk – magyarázzák a kalauzolóok. – Pedig sokan itt tanultak meg eddig írni, olvasni. A bekerülők 50 százalékának nincs meg a nyolc általános, viszont sokan rendelkeznek szakmunkás-bizonyítvánnyal. Ők itt szakközépiskolába iratkozhatnak. Eretségizettek, s elvétele diplomások is akadnak a köztörvényesek között.

A folyosón közben a tantermekhez érünk. A falakon a magyar történelem eseményei pasztelképekben elmesélve. (A sorozat láthatóan egy kéztől származik.) A főfőrajz szaktanteremben pasztikus, domborzati térképek. Egy másik helyiségben, üvegkalkitában Szent István koronájának másolata. Egy csodamasinát, afféle feleletgépet is megcsodálhatok. Míg kísérőim megpróbálnak visszaemlékezni, melyik szemléltető tárgyat melyik börtönlakó készítette, azon gondolkodom: úgy lehet, soha ki nem derült volna egy-egy elítéltről a civil életben, hogy mondjuk tud portrét festeni Dózsa Györgyről, vagy képes elektromos szerkenytűt készíteni. Az egyik alkotóról elmondják, azért ült itt éveket, mert a feleségét megölte.

– Hosszan lehetne arról beszélgetni, hogy egy-egy elítélt milyen körülmények között követte el a bűncselekményt – mondják a tiszturak, s mindhármukat egyetértenek abban: sokan ülnek a Csillagban olyanok, akiket a konfliktushelyzet kényszerített arra, hogy embertársukat megöljék. Nem az előre megfontolt szándék a jellemző. Sokszor véletlen, hogy két felindult, összeverekedő ember közül ki lesz a gyilkos, és ki az áldozat.

Ördög százados, aki a kultúrelvet felelőse, megmutatja a börtönstudiót is. Itt huszonegyes fiatalember fogad, kérdéseimre kissé zavartan válaszolgat, később tudom meg, ő is elítélt.

– A slágermúzeum számai és a lakodalmos rock nóták a legnépszerűbbek –

Csillag-élet

A Szegedi Fegyház és Börtön 1884–85-ben, szinte hihetetlenül rövid idő, másfél év alatt épült. Már akkor is arra terveztek, hogy a legkeményebb bűnözők elhelyezését szolgálja – ez ma is így van. S ahogy akkor modern börtönnek tudták, folyamatos korszerűsítésének köszönhetően ma is az. Egy dolog alapvetően más: akkortájt a város szélének számított a terület, ahol létesült – ma a Belváros közvetlen környéke. S ez szab határt terjeszkedésének.

Az épület alakja miatt Csillagnak nevezett börtönt manapság ezer körüli elítélt lakja, tizenöt százalékuk – ítélete szerint – végleges otthonra talált itt. A középszigorú büntetés-végrehajtási fokozat, a börtön, s a legsúlyosabb bűnökért járó fegyház egyaránt található a Csillagban, ahova minimum ötéves büntetéssel lehet bekérülni.

A Dorozsmai úton található ámeneti intézetben olyan elítéltek vannak, akik öt évnél hosszabb időt lehúztak az ország bármely börtönében, s büntetésükből két évnél kevesebb idő van hátra.

A Csillag zárkájában legkevesebb 2, s legfeljebb 12 elítélt található. A magánzárka sém sötétzárka, ahogyan az sokakban még él – 1979-ben ugyanis megszűnt a sötétzárka „vívmánya”. S ha már a büntetésről van szó: általános szabály, hogy minden intézkedésnek a fogva tartott kedvező változását kell szolgálja. A legenyhébb büntetésnek, a fedésnek éppúgy, mint a csomagtól, látogatótól való eltávolításnak, a levélírás megtiltásának, vagy a börtönkantinában elköltendő keresményösszeg csökkentésének. A súlyosabb vagy sorozatos fegyelméértök kerülhetnek magánzár-

kába, illetve fegyelmező részlegbe. Mindkét büntetés kiszabható munkavégzés mellett, s úgy, hogy a munkától is eltöltjék az illetőt. Nincs viszont „kenyér és víz” tartás – a büntetés alatt álló elítélt is megkapja az étkezési normának megfelelő ennivalót.

Ugyanígyen széles az adható jutalmak köre, a dicsérettől a legnagyobb kincsenek számító ideiglenes szabadságig, amit rövid távú eltávozásnak hívnak. Jutalom: a rendkívüli látogatás engedélyezése – a szokásos, börtönben egy-egy fegyházban kéthavonként meglévő lehetőségen felül. A rendkívüli csomag engedélyezésének jutalmát nagy körültekintéssel osztogatják. Ahogy a büntetés is érintheti a zsebpénzt, a jutalom formája is lehet az, hogy bizonyos időre, bizonyos százalékkal emelik a rabkeresmény elkölthető részét. Pénzben kifejezhető jutalom az a bónus, amit kiemelkedő munkateljesítményért a művezetők adhatnak az elítélteknek, s amit szintén a kantinában lehet levásárolni.

Az elítéltek napirendje teljesen a munkarendhez alkalmazkodik, ami pedig a foglalkozástól, beosztástól függ. Az ébresztő után elegendő idő van a tisztálkodásra, a körirend kialakítására. Apropos, tisztálkodás. A piszkos munkát végzők naponta fürödhetnek, a többiek hetente egyszer.

Étkezés: naponta háromszor. S bár a büntetés-végrehajtás is állandó anyagi gondokkal küzd, a büntetés-végrehajtásnál főntartása nem kis gond – általában ezzel együtt ritka a panasz az étkekre.

S még egy záró megjegyzés: minden ellenkező hiedellel szemben az elítéltek rég nem csíkos ruhában járnak. Egy ENSZ-egyezmény tiltja. (BALOGH)